

บทกวีของ ดร.ปรีดี พนมยงค์

โดย ทวีป วรดิกล

ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา หลังจากกองทหารญี่ปุ่นบุกเข้ายึดครองประเทศไทยตั้งแต่วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ แล้ว รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็ได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและบริเตน นำไทยเข้าเป็นสมุนของประเทศเผด็จการในค่ายที่เรียกกันว่า 'อักษะประเทศ' โดยที่ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีคนสำคัญ ผู้นำฝ่ายพลเรือนในคณะรัฐบาลไม่เห็นด้วยกับการเป็นพันธมิตร หรือที่ถูกคือสมุนของญี่ปุ่น จึงถูกจอมพลแปลก กีดกันออกไปจากตำแหน่งทางการเมือง โดยตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์คู่กับ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา

ผลต่อมา คือ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่ยอมลงนามในการประกาศสงครามกับมหาอำนาจตะวันตก ตามความต้องการของจอมพลแปลก ขณะเดียวกันก็ตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นกู้ชาติต่อต้านญี่ปุ่นตั้งเป็นที่ทราบกันแล้วนั้น

โดยที่ จอมพลแปลก ได้พยายามตั้งตนเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ของชาติไทย ไม่ให้น้อยหน้าผู้นำผู้ยิ่งใหญ่ในสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็นฮิตเลอร์ มุสโสลินี หรือ พลเอกโตโจ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น จึงได้ประกาศสร้างชาติไทยเป็นมหา

อำนาจด้วยการบังคับให้คนไทยทุกคนเวลาออกนอกบ้านต้อง สวมหมวก ใส่เกือก ให้ใช้สรรพนามเฉพาะคำว่า 'ฉัน' กับ 'ท่าน' หนังสือพิมพ์ทุกฉบับต้องล้อมกรอบหน้าหนึ่งด้วยคำขวัญ "เชื้อผู้นำ ชาติพันภัย" แม้แต่ตัวหนังสือไทยก็มีการแก้ไขสะกดการันต์เสียใหม่ คำว่า 'โฆษก' เลยกลายเป็น 'โคสก' ไป ฯลฯ แล้ว จอมพลแปลก ก็ตั้งตนเป็น 'องค์อุปถัมภ์ภคิลปวรรณคดีแห่งชาติ' ผู้ยิ่งใหญ่ในฐานะนายกวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย (พ.ศ. ๒๔๘๕-๘๗) ก็ได้แสดงตนเป็นนักคิด

นักเขียน โดยใช้นามปากกาว่า ‘สามัคคีชัย’ อันเป็นชื่อทำเนียบรัฐบาล ซึ่งในสมัยนั้นเรียกกันว่า ‘ราชสำนักตราไก่’ (เนื่องจาก จอมพล แปลก เกิดปีระกา จึงถือไก่เป็นสัญลักษณ์ของตน) สำหรับข้อเขียนของ ‘สามัคคีชัย’ นี้ พอจะถือเป็นแบบอย่างของการแสดงความเขลาของผู้เขียนเองได้ด้วย เป็นต้นว่า ผู้เขียนแสดงข้อคิดว่า คนไทยจะรวมนั้นง่ายนิดเดียวคือ ทำสวนครัวขึ้น แล้วก็หารายได้โดย “ขายถั่ววงอกเพื่อนบ้าน เท่านั้นหมดจน” ข้อคิดเหล่านี้ แม้แต่ตัวจอมพลแปลกเอง ในโอกาสที่ได้มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งหลัง (พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๕๐๐) ก็ยังไม่ยอมหยิบยกขึ้นมาอ้างหรือเอ่ยถึงแม้แต่คำเดียว

ในส่วนของศิลปวรรณคดีนั้น ในราชสำนักตราไก็ได้มีการชุมนุมกวี นักเขียน และนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่รับใช้ท่านผู้นำในสมัยนั้นกัน เพื่อสร้างงานวรรณกรรมที่เป็นอมตะ แต่งานส่วนใหญ่ปรากฏว่า ตายไปก่อนผู้เขียนทั้งสิ้น เมื่อมีงานหรือพบปะสังสรรค์กันก็จะมีการเขียนกลอนสดโชว์สำนวนกัน ในฐานะที่ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ จึงต้องมาร่วมด้วย ทั้งๆ ที่ขณะนั้นกำลังถูกญี่ปุ่นแคะรอย เพราะสงสัยในเรื่องก่อตั้งขบวนการเสรีไทยต่อต้านญี่ปุ่นอยู่

ในโอกาสหนึ่ง พระนางเธอลักษมีลาวัณย์ ได้เขียนสักรา ‘ทำทนาย’ ความเป็นปฏิภาณกวีของผู้สำเร็จราชการออกมาซึ่งหมายความว่า ผู้ที่ถูกทำทนายจะต้องตอบด้วยกลอนสดเช่นกัน ข้อความของสักราของ พระนางเธอลักษมีลาวัณย์ มีดังนี้

“สักราวฉันขอเชิญผู้สำเร็จ
ทั้งสองเสด็จจับสั่งอย่างเฉย

ประทานเกียรติแก่กวีอภิปราย
ท่านปรีดีเล่าก็เคยชำนาญกลอน
ประทานเกียรติให้แก่สมาคม
เพื่อผสมเก็บเข้าเอาไว้สอน
ขอย่าทรงปฏิเสธคำอ่อนวอน
โปรดอุปการณาการประพันธ์ช่วยฉันเออยฯ”

จากข้อความในสักราดังกล่าวนี้ เราก็ได้ทราบ ว่า ดร.ปรีดีมีความสนใจในการประพันธ์ด้านกวีอยู่มากทีเดียว เพราะดูจะเป็นที่ทราบกันดีในวงการปัญญาชนสมัยนั้น ทั้งนี้ นอกเหนือไปจากวิชาซีพีในทางกฎหมายและภารกิจการงานของท่านในฐานะรัฐมนตรีคนสำคัญของรัฐบาลในช่วงภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ จากสักราของ พระนางเธอลักษมีลาวัณย์ ดังกล่าว ดร.ปรีดี ก็ได้แสดงปฏิภาณกวีของท่านออกมาดังนี้

“สักราวถูกทำจากฝ่ายหญิง
ครั้นขึ้นนึ่งก็จะว่าสู้ไม่ได้
แต่ถ้าขึ้นเอ่ยตอบไม่พอใจ
ขอย่าขอย่าพิโรธโกรธรังแก
อันการกวีชนิดที่ได้เขียนแต่ง
มีมากแห่งที่เป็นชายใช้แน่นแค้น
แต่ฝ่ายหญิงชนิดยิ่งกวีแท้
สงเสียงแหวนนี้แหละท่าน ฉันแพ้เออยฯ”

เท่าที่ทราบ สักราวบทนี้สร้างความครึ้นเครงในวงกวีของวรรณคดีสมาคมสมัยนั้นได้ไม่เบาทีเดียว ต่อมา หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ลึนสุดลงราวสิบเดือนเศษ ก็มีกลอนบทหนึ่งลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชามิตรรายสัปดาห์ ฉบับประจำวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ โดยใช้ชื่อผู้เขียนว่า “นายปรีดี” บท

กวีนี้มีชื่อเรื่องว่า “สงครามและสันติภาพ” มีหัวใจของเรื่อง (Theme) เป็นการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งในสมัยนั้นยากนักหนาที่จะมีผู้หยิบยกมาเขียนกันในรูปแบบของบทกวี

ยิ่งกว่านี้ เนื้อหาของกลอนบทนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความเรียกร้องต้องการของยุคสมัย อันเป็นสากล ได้แก่ การต่อสู้เอกราชของประชาชาติเมืองขึ้น ซึ่งนับว่าแปลกและใหม่มากที่สุด และความจริงก็เป็นปัญหาสำคัญที่ยืดเยื้อเรื้อรังจนโลกต้องหมิ่นเหม่ต่อสงครามใหญ่หลายครั้งมาแล้วด้วย ปรากฏว่า บทกวีนี้ในสมัยนั้นบุคคลภายนอกโดยทั่วไปไม่มีใครทราบกันเลยว่า “นายปรีดี” ผู้เขียนก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสท่านเดียวของเมืองไทยจริงๆ ทั้งๆ ที่ข้อคิดเห็นที่มีต่อสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศของท่านเป็นข้อคิดเห็นในเชิงรัฐบุรุษโดยแท้ และผู้เขียนเองก็ได้แสดงออกถึงความเป็นรัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่มาแล้ว จากการกอบกู้เอกราชของชาติที่ จอมพลแปลก นำเข้าไปร่วมในสงครามกับญี่ปุ่น

น่าสังเกตด้วยว่า นอกไปจากเนื้อหาซึ่งเป็นเรื่องของการต่อสู้เอกราชของประชาชาติเมืองขึ้นที่ท่านผู้เขียนได้ระบุไว้ว่า มี อินโดนีเซีย ญวน ลาว ซึ่งเป็นชาวเอรียวกราวอยู่ในสมัยนั้นแล้ว ท่านยังกล่าวถึง ระเบิดปรมาณูที่สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศเดียวที่ผลิตได้ในสมัยนั้น และก็ถือกันด้วยว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นต้องยอมแพ้ โดยท่านยืนยันว่า ตราบใดที่ประชาชาติเมืองขึ้นยังต้องต่อสู้เอกราชของตนอยู่โดยไม่หยุดยั้ง ไม่ว่าระเบิดปรมาณูจะมีฤทธิ์เดชร้ายแรงเพียงไรก็ตาม ก็ไม่มีทางที่จะป้องกันสงครามไม่ให้เกิดขึ้นได้จากเหตุการณ์สำคัญๆ ของโลกตลอดเวลาสามสิบกว่าปีมานี้ ก็ได้ยืนยันถึงความถูกต้องของข้อคิดนี้ด้วย

อนึ่ง ในการถ่ายทอดบทกลอน “สงครามและสันติภาพ” มาลงไว้ ณ ที่นี้ ได้รักษาสะกดการันต์ตามที่ได้ลงพิมพ์ครั้งแรกไว้ตามเดิมทุกประการ

สงคราม และ สันติภาพ

โดย นายปรีดี

สงครามโลกครั้งก่อนรอนชีวิต
 คนเข็ดขามสงครามกันมากมาย
 เพื่อระงับดับทุกข์สิ้นยุคเข็ญ
 อยู่ร่วมกันสันติสุขทุกบ้านเมือง
 สันนิบาตปรารถนาโดยนัยนี้
 พวกฟาสซิสต์ประดัดขึ้นนั่งนุง
 อันเคหะสถานต้องลาญแหลก
 ทั้งเรือฟ้าเรือน้ำรำผจญ
 ช้ำยังมีลูกระเบิดที่เลิศฤทธิ์
 สงครามโลกลบหายคล้ายระกำ
 เพื่อระงับดับสงครามครั้งสามสี่
 ให้ชาวชนพื้นทุกข์เรื่องรุกราน
 ด้วยบัดนี้ยังมีการสู้รบ
 ทั้งญวนลาวกราวเกรียวลอลงเหลือหวาด
 ไม่ว่าใครอยากได้อิสรภาพ
 เป็นเมืองออกของเขาเผ้าแต่กลิ่น
 เมื่อมีแอกแบกบ่าระอาอก
 เรื่องรังแต่ขุลงมุนเกิดวุ่นวาย
 อันตราบไต่ยังมีเรื่องของเมืองขึ้น
 ปริมาณแคไหนดอะไรก็ตาม

มนุษย์ปลิดสิบกว่าล้านประมาณหมาย
 จึงตั้งค่ายสันนิบาตชาติประเทือง
 ให้ร่มเย็นสวัสดิไม่มีเรื่อง
 คอยปลดเปลื้องข้อพิพาทบาดทะลุ
 แต่ก็หนีไม่พ้นจากคนยุ่ง
 ต้องรบพุ่งกันอีกหลักก็ไม่พ้น
 ยิ่งกว่ารบครั้งแรกอย่างปู้ป่น
 ชีวิตคนเหมือนปลวกถูกลวกน้ำ
 ปริมาณแรงพิชโปรยกระหน่ำ
 สหชาติเริ่มนำเป็นองค์การณ
 ปรารถนาอย่างดีมีแก่นสาร
 แต่จะนานเพียงไหนก็ไม่รู้
 ไม่รู้จบในอินโดนีเซียอยู่
 ใครจะกั้สุขสันต์ให้หันคืน
 มั่นชานชาบริ่นรมย์ไม่ขมขื่น
 น้ำตาตื่นเต็มอยู่ไม่รู้วาย
 ย่อมต้องเพียรเวียนยกให้ห่างหาย
 พอคาดหมายเป็นชนวนชวนสงคราม
 ความขมขื่นจะไม่ก่อให้เกิด
 กันสงครามเกิดได้ไฉนเออฯ

มติชนสุดสัปดาห์ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๑๖